

AŠKERČEVA PROŠNJA ZA MINISTRSKO PODPORO

DR. RUDOLF MOLE

Bivši ljubljanski župan Ivan Hribar piše v svojih »Spominih«, da je prišel mestni arhivar Anton Aškerc l. 1909. k njemu in ga vprašal za svet, če bi mu ne kazalo prositi pri ministrstvu za umetniško podporo, da bi napravil daljše potovanje. Hribar je sicer dvomil o uspehu, ker bo imelo pri stvari tudi predsedstvo deželne vlade kranjske svojo besedo, vendar mu je rekel, naj mu izroči svojo prošnjo, ker jo hoče sam oddati referentu, sekcijskemu svetniku pl. Millenkoviču. Hribar si je priskrbel tudi vsa do takrat izdana Aškercova dela, ki so napravila po svojem številu na referenta ugoden vtis, da je zagotovil svoje priporočilo pri ministru za uk in bogočastje. Vendar je pripomnil, da bo morala stvar še v Ljubljano na deželno predsedstvo, da se o prošnji izjavi.

Ker mu je referent povedal, da se v takih zadevah glede južnih Slovanov obrača osrednja vlada na dvornega svetnika univ. prof. dr. Vatroslava Jagića, je Hribar prosil Jagića priporočila. Iz njegovega pismenega odgovora dne 22. maja 1909. pa je na svoje začudenje (podčrtal jaz) izvedel, da je bil Jagić že pozvan, naj oceni Aškercovo delo. Iz tega je sklepal, da ni bilo drugega vzroka kakor političen. Sicer pa ga je Jagićevo pismo pomirilo, ko mu je sporočal, da je Aškerc že pred enim letom ugodno ocenil, da je ministrstvu njegova ocena znana in da ne bi mogel l. 1909. nič drugega povedati nego je že povedal l. 1907. ali 1908. Hribarja prosi, naj v Aškercovo korist gospodi, ki v ministrstvu o tej stvari odloča, pove, naj se čimprej Aškercova prošnja ugodno reši.

Vendar Jagićeva strokovna ocena ni imela uspeha, merodajna je bila politična ocena deželnega predsedstva kranjskega.

Čez nekaj mesecev je referent povabil Hribarja k sebi in mu pokazal poročilo deželnega predsedstva kranjskega. Vsebovalo je podatke o Aškercovem življenju, a o podelitvi umetniške podpore ni bilo nobene predloga. Nato je Hribar prosil referenta, naj stopi k ministru in prošnjo toplo priporoči. Minister pa je odločil, da se je stvar poslala v Ljubljano, da zavzame deželna vlada svoje stališče glede Aškercove prošnje. Predsedstvo pa je odgovorilo, da prošnje priporočiti ne more, češ da je Aškerc enostranski in da bi ugodna rešitev njegove prošnje utegnila pri velikem delu slovenskega prebivalstva vzbuditi nevoljo.¹

Po mojih ugotovitvah² je bila stvar nekoliko drugačna, kakor jo slika g. minister Ivan Hribar; pisal je pač po spominu in ni imel pri sebi dokumentov, da bi mogel potek natančno reproducirati.

Aškerc je najbrže v maju ali juniju l. 1908. prosil takratnega mestnega župana Ivana Hribarja, da priporoči v ministrstvu za uk in bogočastje njegovo prošnjo za podelitev umetniške podpore, kar je gotovo kmalu storil. Ministrstvo se je nato obrnilo na Jagića,

¹ Ivan Hribar, »Moji spomini«. I. del. Od 1853. do 1910. leta. Ljubljana 1928. Str. 175—177.

² V konvolutu št. 983 prezidialnih aktov bivše deželne vlade za Kranjsko so tudi akti o Aškercu, ki nam natančno osvetljujejo vso zadevo, katera je svoj čas vzbujala veliko pozornost. Vredno je, da se vse objektivno razjasni.

da poda svojo strokovno oceno, ob istem času pa je s št. 19.283 dne 2. julija istega leta zahtevalo od deželnega predsedstva kranjskega, da kar najprej ko mogoče poroča o osebnih podatkih Antona Aškerc.

Min. odlok je bil pri dež. predsedstvu prezentiran dne 9. julija 1908. pod št. 3284. Mestni magistrat je dobil na to od prezidija pod isto števil. z dat. 12. julija istega leta razpis z vabilom, da naj čimprej poroča o osebnih razmerah mestnega arhivarja in pisatelja Antona Aškerc, ki je pri imenovanem ministrstvu vložil prošnjo, da se mu podeli umetniška štipendija. Nadalje je deželno predsedstvo povabilo dne 17. avgusta pod št. 3623 prof. Antona Funtka, da se izjavi o umetniškem delovanju oz. umetniškem pomenu Aškercovih del. Končno je 20. avgusta naprosilo c. kr. štajersko namestništvo v Gradcu, da poizveduje o nravnem in političnem vedenju Antona Aškerc med njegovim službovanjem v lavantinski škofiji; zlasti bi bile važne informacije, pod katerimi okoliščinami je imenovani opustil dušnopastirsko službo.

1. Funtek je predložil dne 19. avgusta 1908. tole poročilo, ki ga podajem zaradi izrazite objektivnosti v dobesednem prevodu:

»Prve Aškercove pesnitve, zlasti njegove Balade in romance, so vzbudile v slovenskih literarnih krogih upravičeno pozornost tem bolj, ker na tem polju, izvzemši nekatere epske pesmi Prešernove, ni bilo nič pomembnega in ker je Aškerc svoje epske predmete znal izoblikovati z veliko plastičnostjo. Tudi dva naslednja zvezka njegovih poezij se odlikujeta po bogati izbiri raznovrstnih motivov in po pesniški sili, ki naletimo nanjo — seveda zdaj že posamič — tudi v njegovih novejših stvaritvah. Mnogim delom se lahko s pravico očita, da se Aškerc prav čisto izgublja v prozaičnost, da njegova dikcija ni brez prigovora in da mu manjkajo motivi, da se torej lahko konstatira popuščanje pesniške sile. Vsekako lahko velja Aškerc za najznamenitejšega (der bedeutendste) slovenskega epskega pesnika. Ako se mu podeli umetniška štipendija, utegne na študijskih potovanjih nabrati novih snovi in pobud, ki bi jih lahko primerno izkoristil.«

2. Prezidij mestnega magistrata je Aškercu pozval, da je za odgovor podal potrebne podatke. Aškerc je predložil:

»Promemoria o mojih potovanjih.

Potoval sem zato, da si razširim duševno obzorje. Na potovanjih pa sem tudi dobival motivov za pesništvo.

L. 1885 v Prago (1 pesem).

L. 1886 v Bosno (10 pesnitev).

L. 1887 v Benetke (3 pesmi).

L. 1889 v Krakov in na Slovaško (2 pesmi).

L. 1893 na Balkan, Carigrad, Mala Azija, Bolgarija (10 pesnitev). — V »Lirskih in epskih poezijah«, 1896.

L. 1899 v Italijo do Caprija in Pompejev (9 pesnitev) v »Novih poezijah« 1900.

L. 1901 v Videm, Cividale, Aquilejo (3 pesmi).

L. 1901 v severno Rusijo, Varšavo, Peterburg, Moskvo, Kijev (9 pesnitev).

L. 1902 v južno Rusijo v Odeso, Krim, Kavkaz (11 pesnitev). — V »Četrtem zborniku poezij« 1904.

L. 1906 v Egipt (13 pesnitev) objavljenih v »Slovanu« in v »Ljubljanskem Zvonu«.

L. 1906 in 1907 študiral slovenske morske ribiče pri Trstu. Sad: »Jadranski biseri«. Knjiga 53 balad ter etnografska studija »Med jadranskimi slov. ribiči«.

L. 1908 izlet v Atene in na Grško sploh. Sad: Ciklus pesnitev v *manuskriptu*, ki izidejo do letošnjega božiča kot knjiga.

Summa summarum: Iz popotnega dnevnika 74 (štiriinsedemdeset) pesnitev, potem posebna knjiga: »Jadranski biseri«. Vrh tega dva potopisa v prozi: »Izlet v Carigrad« in »Dva izleta na Rusko«, oboje razprodano.

V Ljubljani, 20. julija 1908.

Aškerc m. p.«

Ta »promemoria« je uporabil takratni prezidialni tajnik Janko Bleiweiss (sedaj upokojeni mestni višji svetnik) za koncept odgovora na gorenjo zahtevo deželnega prezidija za Kranjsko.

Odlok deželnega prezidija je bil prezentiran pri mestnem magistratu pod Nr. 210/Pr. 3 dne 14. julija 1908.

Bleiweissov odgovor glasi:

Zaupno!

(Zapisano s svinčnikom.)

C. kr. deželnemu predsedstvu za Kranjsko
v Ljubljani.

Z ozirom na razpis z dne 12. t. m., št. 3284/Pr., poroča podpisani mestni magistrat, da je Anton Aškerc od leta 1898. nameščen kot arhivar pri mestnem magistratu v Ljubljani in da je bil z 31. decembrom 1899. imenovan definitivnim v tem svojstvu. S to službo so zvezani prejemi IX. činovnega razreda, to je letna plača K 2800— in dejalnostna doklada K 500—.

Anton Aškerc, rojen leta 1856. v Rimskih Toplicah, dovršil je gimnazijo v Celju, bogoslovje v Mariboru ter je potem od l. 1881. do l. 1898. služboval kot kaplan v raznih krajih na Štajerskem, leta 1898. pa vstopil kot arhivar v službo mestne občine ljubljanske.

Ves čas svojega službovanja bil je izredno literarno delaven ter je kot priznano izmed prvih, ako ne prvi živeči slovenski pesnik obogatil slovensko literaturo z mnogimi neminljivimi pesniškimi proizvodi.

Da si razširi duševno obzorje ter dobi za svoje pesnitve novih motivov, napravil je Aškerc navzlic svojim skromnim dohodkom razna večja potovanja, katerih plod so bili vselej razni večji ali manjši pesniški proizvodi.

Leta 1885 potoval je v Prago in po Češkem,

„ 1886 v Bosno,

„ 1887 v Benetke,

„ 1889 v Krakov in po Slovaškem,

„ 1893 na Balkan, v Carigrad, Malo Azijo in po Bolgariji.

Plod teh potovanj bile so mnogovrstne pesnitve v zbirki »Lirske in epske poezije«, ki je izšla l. 1896. in pa potopis v prozi »Izlet v Carigrad«.

Leta 1899 potoval je po Italiji do Caprija in Pompeja ter obelodanil o tem več pesnitev v zbirki »Nove poezije«, izšli l. 1900.

Leta 1901 potoval je po slovenski Benečiji in Furlaniji, in pa po severni Rusiji, preko Varšave v Peterburg, Moskvo in Kijev;

leta 1902 pa po južni Rusiji preko Odesa na Krim in Kavkaz.

Plod teh potovanj so pesnitve v »Četrtem zborniku poezij«, ki je izšel l. 1904 in pa potopis v prozi »Dva izleta na Rusko«.

Leta 1906 potoval je v Egipt in objavil o tem mnogo pesmi v slovenskih beletrističnih listih.

Leta 1906 in 1907 prepotoval je severne obale Jadranskega morja ter obelodanil v tem 53 balad v pesniški zbirki »Jadranski biseri« ter etnografsko študijo »Med jadranskimi slov. ribiči«.

Leta 1908 potoval je v Atene in po Grškem ter se nahaja plod tega potovanja še v manuskriptu, ki izide kot posebna knjiga še letos.

Ker je pričakovati od Antona Aškercja še marsikatero dragoceno pesniško delo, ako se mu materielno omogoči, da na umetniškem potovanju najde še novih snovi, ker mu je ob skromni uradniški (arhivarjevi) plači in še skromnejšim dohodkom iz njegovega literarnega delovanja le težko mogoče, bilo bi želeli in toplo priporočati, da se mu kaka umetniška ustanova v to svrhu podeli.

V Ljubljani, 24. julija 1908.

Hrb m. p.

Župan:

Vloga je bila pri deželnem prezidiju prezentirana dne 27. julija 1908.; od magistrata je bila ekspedirana istega dne.

3. Prezidij štajerskega namestništva je s št. Prs. Z. 1412/3 1908 dne 23. septembra 1908. odgovoril, da se ne ve nič neugodnega o Aškercjevem političnem in nravnem vedenju za časa njegovega službovanja v lavantinski škofiji in da je bil na podlagi predložene uradnega zdravniškega spričevala od c. kr. štajerskega namestništva dne 2. aprila 1898., št. 8879, trajno upokojen.

Po teh treh izjavah je prezidialist baron *Lazzarini*, okrajni glavar, koncipiral vlogo na ministrstvo. V glavnem se drži Bleiweissovega koncepta. Poda kratak življenjepis in nadaljuje, da je bil Aškerc od l. 1881. do l. 1898. kaplan na različnih krajih v lavantinski škofiji in da ga je l. 1898. sprejel mestni magistrat ljubljanski za arhivarja; dne 31. decembra 1899. je bil v tej lastnosti definitivno potrjen. Z njegovo službo so zvezani dohodki IX. čin. razr., t. j. plača letnih 2800 kron in 500 kron akt. doklade. O njegovem političnem in nravnem vedenju se ne ve nič neugodnega (ne med njegovim službovanjem v lavantinski škofiji in ne v Ljubljani — je dodal prvi pregledovalec koncepta, vladni svetnik in poznejši prvi direktor ljubljanske državne policije, grof *Künigl*). Med vsem časom svojega službovanja je bil Aškerc literarno delaven. Da si razširi duševno obzorje in da dobi nove motive za svoje pesnitve, je kljub svojim pičlim dohodkom napravil več potovanj; uspehi so bila večja in manjša pesniška dela. Po vlogi mestnega magistrata našteva potem natančno po letih njegova dotedanja potovanja. Za konec mu služi dobesedno podano mnenje Antona Funtka.

Grof *Künigl* doda, da je Aškerc opustil svoj duhovniški poklic in da je stopil zaradi bolezni v pokoj.

Natančno naštevanje o Aškerčevih potovanjih prečrta in napiše samo, da je potoval po Avstriji, Italiji, Rusiji, Grčiji in Egiptu. Značilen je pa po naštevanju njegovega literarnega delovanja ta vrinek: »Po svojem mišljenju in svetovnem naziranju je Aškerc izrazit svobodomislec in se je kot tak udeležil zadnjega kongresa Svobodne misli v Pragi. V tej okolnosti je končno tudi vzrok za njegov izstop iz njegovega poklica in tudi dejstvo, da je odložil duhovniško obleko in da se nosi po meščansko. — To svetovno naziranje najde tudi v Aškerčevih poezijah povsod svoj izraz, da vzbujajo nekatere med njimi v konservativnih krogih hudo pohujšanje (argen Anstoß) itd.«

Küniglu pa tudi Funtkova objektivna izjava o Aškerčevih delih ni bila všeč. Izraz »upravičeno pozornost« (berechtigtes Aufsehen) je spremenil v »izvestno pozornost« (gewisses Aufsehen), prečrtal nekatere stavke in upravičeno Funtkovo karakteristiko »Vsekakor velja Aškerc za najznamenitejšega (der bedeutendste) slovenskega epskega pesnika« itd. ponzal v »znamenitega« (ein bedeutender Dichter).

Aprobator koncepta dvorni svetnik in namestnik deželnega predsednika grof *Chorinsky* sprejme Küniglov vrinek z majhnimi spremembami, kjer se še bolj poudarja Aškerčevo svobodomiselno mišljenje in bivši duhovniški poklic. Po »v Pragi« stoji: »Njegovo svobodomiselno mišljenje je bilo neki tudi vzrok za njegov izstop iz njegovega poklica« in potem kakor gori. Drugi del Küniglovega vrnika se končno s spremembami grofa *Chorinskega* glasi takole: »To svetovno naziranje najde tudi v Aškerčevih poezijah izrazit (beredten) poudarek in se torej ni čuditi, da vzbujajo njegova dela v konservativnih krogih, in sicer tudi pri zmernih, pohujšanje in ogorčenje (Anstoß und Entrüstung).«

Koncept je bil vidiran in popravljen 2. oktobra, isti dan je dal svojo šifro tudi deželni predsednik Schwarz. Dne 3. oktobra je bila vloga odposlana ministrstvu.

Deželno predsedstvo ni predlagalo nič konkretnega. Vendar se iz vloge jasno vidi, da se je sicer izogibalo konkretnemu predlogu, a s poudarjanjem nekdanjega duhovniškega poklica Antona Aškerca z njegovim svobodomiselstvom in s poudarjanjem nezadovoljstva z njegovimi poezijami v konservativnih krogih je vendar več kakor samo namignilo, kako si želi, da bi ministrstvo rešilo Aškerčevo prošnjo.

Zato je razumljivo, da minister ni hotel ugoditi Millenkovičevemu predlogu, marveč je vlogo vrnil kranjskemu deželnemu predsedstvu z vabilom, da stavi konkreten predlog, če misli, da je prosilec vreden podpore. To se je zgodilo z odlokom dne 27. januarja 1909. s št. 41.722 ex 1909, ki je bil prezentiran v Ljubljani pri dež. predsedstvu pod št. 678 dne 31. januarja 1909.

Kakor vse dosedanje vloge, je tudi to zadnja vloga v tej stvari prvi koncipiral Lazzarini.

Po Lazzarinijevem konceptu (8. februarja) je Aškerc vreden, da se mu podeli umetniška štipendija. Sklicujoč se na prejšnje poročilo poudarja, da velja Aškerc za znamenitega, izredno produktivnega pesnika. Ako se mu omogoči ponovno potovanje, bo dobil gotovo nove snovi in pobude in bo tako lahko na polju poezije ustvaril mnogo znamenitega. Ako se Aškerčevi prošnji ugodi, predlaga za primerno vsoto 600 kron.

Künigl (v reviziji Lazzarinijevega koncepta 10. februarja) je mnenja, da Aškerc z ozirom na svoje dosedanje literarno delovanje in na svoje neoporečno nravno vedenje »ni nevreden«, da doseže umetniško štipendijo. Na potovanju bi dobil novih pobud za svoje pesmi. Sicer pa se ne sme prezreti, da dosežajo dohodki Antona Aškerca, ki je samski in precej skromen mož, tako višino, da bo lahko tudi brez štipendije odšel na nameravano potovanje. S tega vidika se zdi njegova prošnja manj upoštevanja vredna, zato se tudi opušta konkretni predlog za podelitev umetniške štipendije.

Chorinsky pa ovrže 11. februarja oba koncepta in pravi v začetku po formalnem Lazzarinijevem uvodu, kjer se sklicuje na ministrski odlok, takole: »Pri vsem uvaževanju prosilčeve pesniške nadarjenosti ne more glede na prononsirani način, s katerim izraža — tudi v novejšem času — svoje svobodomiselne, ateistične nazore, v njegovo korist staviti konkretnega predloga. Podelitev štipendije bi povzročila pri pretežni večini prebivalstva, pri katerem Aškerčeva dela že tako vzbujajo pohujšanje, neprijetno iznenadenje in zlo voljo (unbeliebsame Überraschung und Verstimmung). Zdi se mi pa tudi subvencioniranje imenovanega še toliko manj potrebno, ker so njegovi dohodki...« (potem tako, kakor Künigl, brez zadnjega odstavka).

Vloga je bila odposlana na ministrstvo za uk in bogočastje dne 18. februarja 1909. Ministrstvo je z odlokom dne 26. marca 1909. obvestilo deželni prezidij s št. 6956, da prošnji Antona Aškerca ni ugodilo, z vabilom, da imenovanega obvesti in mu vrne priloge (7 knjig). Podpisan je bil sam minister *Stürgkh*.

Deželni prezidij je dne 6. aprila 1909. s št. 1256 obvestil mestni magistrat, da ministrstvo ni ugodilo prošnji mestnega arhivarja in pisatelja Antona Aškerca za podelitev umetniške štipendije in vabi, da se o tem prosilec obvesti in da se mu vrnejo priloge. Aškerc je na aktu, ki je bil prezentiran 8. aprila 1909. pod št. 207, dne 9. aprila 1909. lastnoročno potrdil, da je priloge prejel.

Ako pregledamo ves potek, vidimo, da je Lazzarini razumel Aškerčevo zadevo in je videl v njem samo *umetnika*, ne oziraje se pri tem na njegovo svetovno naziranje. Če bi bil obveljal njegov koncept, bi bil Aškerc dobil štipendijo. Najbolj »diplomatično« se hoče v zadnjem konceptu izmuzniti Künigl, ki sicer pravi, da prosilec »ni nevreden«, vendar so njegovi dohodki tako veliki, da bo že pretrpel in bo lahko kljub temu potoval, saj je pač skromen mož. Ali ni gospod grof razumel, da bi se s podelitvijo primerne štipendije podalo Aškercu *skromno moralno priznanje*, da ni bila pri vsej zadevi samo denarna stran? Chorinsky je odkrito povedal, da Aškerca ne more priporočiti zaradi svobodomiselnega nazora in zaradi tega, da bi se ne zameril pri političnih faktorjih. Njegovo odkrito priznanje pa vendar neverjetno zmanjša dejstvo, da je v končni koncept sprejel tudi Küniglov klavrní konec o »velikih« Aškerčevih dohodkih.

Taka je bila zgodovina Aškerčeve prošnje za potovalno štipendijo. V bistvu se strinjajo Hribarjevi spomini v tej zadevi z mojimi ugotovitvami.

Jagićevo pismo z dne 22. maja 1909. si razlagam takole: Jagić v svojem obilnem poslu ni takoj odgovoril Hribarju. Ko pa je odgovoril, je bilo že post festum.